

Tralas

Tralas, eller gille som det hettes här, var en sammankomst som förkom i stor utsträckning förr i den här bygden och både unga och gamla voro överens om, att ett riktigt gille då och då det var själva "pricken över i" det lyske upp tillvaron på ett nöjaktigt sätt. Men nu var det inte vilken sammankomst som helst som kunde betecknas för gille ty därtill fordrades att värd-folket försåg de bjudna gästerna med en riklig förplägnad i mat och dryck, så att den där saken som lät: "måen med å pæn mat i mat i källan ti", tillämpades i rätt ordning. Men om förplägnaden var den viktigaste detaljen i ett sådant sammanhang var det ännu andra krav som ställdes på sammankomsten för att den skulle kallas gille såsom att gästernas voro värdigt bjudna, antingen skriftligt eller muntligt (kännbedda), och gästerna i så god tid att desamma kunna med att rusta sig i vederbörlig ordning.

För att betecknas som ett "rätt gille" skulle också gästernas antal vara något rundligt tilltagna, och där måen var i ständ

att fylla sådana brev som de nu nämnda kunde man också
läsa en stor gill.

I den här bygden förekom det flera slags gillen på den tiden,
alltså de tre första decennier av vårt århundrade, vilken är den tid
som man minns så väl Begravningsgille, kunde ju förekomma när
som helst under året och det ansågs alldeles nödvändigt vid sådana
tillfällen att ordna med ett stort gill i hemmet, en sed som
ingen ville byta. Den välbärgade bondgård ville man gärna
samla släkt och bybor två gånger om året, under julkalgen
och någon gång på försommaren. Trasske det var så, att
man hade bröllop eller barn dop i Åtanke, då passade det utmärkt
att slå ihop sådana tilldragelser med 100 kommar gillet. Men så
julegillet, det måste ju ha sin plats helst under mellandagsna,
och några inkränkningar härvidlag, det ville man som regel
inte veta av. Julegillen var egentligen små trevliga gillen
och förekom i så gott som varje hem på den tiden. Med hjälp av
husets dottrar, var husarna i regel kapabelt att ordna ett litet
julegill på egen hand, men det måste ju tilläggas att det

hela var ansket enkelt och kan alltså jämföras med all slags
finess på området i vår tid.

Till de s. k. storgillan som förekom i den här trakten har vi
alltid räknat begravningsgille, bröllops och "läsemötegille"
men vid den tid det här är fråga om hade bröllopsgille
inskränkt sig till vara endast en dag då däremot de övriga
som regel varade i två dagar. I det längsta höll man på seden
med brudgärsgille vid begravningstillfälle, men tydligen var det
de svåra åren under första krigstiden som avskaffade det här systemet
definitivt. Visst verkade det "smått" (smått) att kolosan bara en
dag vid sådana tillfällen menade de mera välbesökta men
man måste ju vänta sig vid förhållanden, och det gick! Beträffande
husförhörsgille, så måste man, ungefär vid samma tid, prenta av på
glansen även här, och det var endast fjärrings- ättingsbönder
som var skyldiga att laga emot husförhör i tur och ordning.
Eftersom här finnes berömt sådana gårdar i den här "läseroden"
var det alltså varhelt sextonde år som man måste ta ihop med
samma bestyr, för då det var "läsemöte" som skulle hållas

på stället var det inte bara mat och dryck som kom i förgrunden. Det gällde att rusta upp huset in och utvändigt, och eftersom man hade ett helt år på sig kunde det komma bli ganska grundligt renoverat. Sådana arbeten måste vara avslutade i god tid ty minst fjorton dagar ville man ha på sig för att ägna sig åt kalasbesynnen. Här gällde det slakt och bak i stor utsträckning och att gå förbi någon delat prästvidlag som det var brukligt det gick man inte gärna in på. Tingen ville vara sämst i fråga om anordningar, vid sådana tillfällen och när det nu gällde att ta emot självaaste prästen med fru som gäster ja då tog man sig hellre till "skada än till skams". Det har så en berättats att någon mindre välbestämd bonde i bygden aldrig rättade sig riktigt efter det kostsamme husförhållandet.

Vid alla stora gillen var det självskrivet, att träbena koken ska var på plats tre-fyra dagar före gillendagen. En bondenara i bygden mycket kunning i smetlagning hade lärt sig denna ädla konst så gott som på egen hand (självstudie) och varit med ären en verklig tillgång för bygdens folk i sådana sammanhang.

Hade bara "Frestinas" inslaget sin plats i köket de bräda dagarna då köpplade man liksom av, och hela ansvaret för matbestyren lades på henne. Vid ett husförhörsgille kunde mycket väl någon av husets döttrar fjämsjöra med servering och vissa värtdagslar, men sådant kunde inte förkomma då det var bröllop eller begravningsgille. Helt var det husets folk som var hedersgäster och de voro också placerade som sådana. Vid sådana tillfällen hade man alltid legd serveringsflicka och dito diskerska, allt för att det hela skulle klaffa perfekt.

Vid alla storgillen voro också värd och värddinnor på bätt och vis legde man utän någon som helst ersättning för allt besvär, utän möjligen det beröm, som av husfolk och gäster kunde i vissa fall förkomma. Värtdagslan ansågs som en hedersbetsättning och i regel drog man sig inte för de strapatser som sagskan i fråga kunde innebära för vederbörande. Det var inte ovanligt att ett begravningsgille varade från kl. 7 på morgonen till kl. 12 på natten och under den tiden gällde det att värd och värddinnor voro uthålliga nog att sköta sin brävande uppgift till gästernas

belägenhet i alla former. Både detta krusande, som särskilt
världinnans onäskt stå ut med, hur irriterande var int det.
Hinst de gånger måste hon bjuda de "höjlsgranna" fruntimrarna
innan de bara körde sig på sina platser.

Om det skulle vara fint att vara så här "nöbedda" eller
onen onenade sig vara för långt ned på rangskalan det kan
man undra, men hur som helst, det passade int att gå till
bordet efter första bjudningen, för det hade väckt för mycket
uppsående och se åran, den var onen rädd om ören i ett
sådant sammanhang. Om nu någon tror, att den här gamla
seden att krusa gästerna vid bjudning, upphörde i och med,
att de stora kalaserna i hemmens rummera år sällsynta så tror
man fel, ty vid minsta kaffe-bjudning händer det att man
börjar diskutera släkt ålder etc. och detta i vår upplysta
tid. Vi ser alltså, att den djupt inrotade seden är såvår att
lägga bort, även om onen erkänner, att ej så borde vara.

Nu tillbaka till "den gamla goda tiden" då gillen i
hemmen var en verklighet, och som onen själv var med

om så många gånger. Var det roligt, att bli på bjuden på gille så var det minst lika roligt att få göra gille här hemma, och få hjälpa till med de olika förberedelserna. Så snart det gällde en bjudning med fyrakio - femtio personer märkt "gilleslag" var väl ungefär så där, så måste man låna servis, både kaffe och matservis och det gick utomrörligt, att få låna i vår lankaffar-sall som på den tiden hade stora lager sådana saker. Stolar och bord kunde man också få låna vid sådana tillfällen, men givetvis från något grannställe varifrån man hade gäster att vänta. Ett fåtal omkring och bjuda till kalas det var väl ändå det roligaste man visste då man var barn. Det var ju ett ärende som mottogs med största uppskattning varhelst man kom, och jag minns så väl med vilken spänning man inhörde den där inbjudningen om det verkligen gällde hela familjen som ^{var} välkommen. Glöden som skulle upprepas likadant på alla ställen där man bjöd var väl inlärt och löt så här: Jag skulle hälsas från mor och far om ni vill vara så goda och komma till vänt på en kopp kaffe

bl. 2. Jo ja, då är det riktigt gille eljest bjöd man inte så
tidigt på dagen, den slutelsen dreg man, och naturligtvis var
det den rätta. Till julegille, slättergille och andra mindre gillen
räckte det om man bjöd dagen före gillesdagen, men man
måste passa sig, så att de mest ärekära i "gilleslaget" blevo bjudna
först, ty eljest kunde man riskera att dessa bekagade lysa ned
sin frånvaro. De som man kände som mindre stora här-
vidlag kunde man däremot bjuda när som helst med gott
resultat. Men för fyratio-femtio år sedan ansågs det inte
fint att komma till gillesgården på klokslaget, som man
var bjuden, det kunde dröja både en och två timmar innan
gästerna voro samlade. Här måste jag berätta: huru vi i den här
bygden en gång för alla lärde oss att infinna oss på utsatt
tid då det gille, större eller mindre, var dansk millionär
bodde i vår grannby ett fjögotal år, och detta herrskap
omgicks så gärna med grannarna och hade bjudning för
dem en och annan gång. Vi var det en sådan bjudning en
sommersöndag bl. 4 men den här gången hade den valt

gäster som inte alls hände till herrskapets myskes och
moggenhet. Som vanligt kommo dessa gäster ett par
hunnar försent, men då var där läst och herrn själv glände
på dörren och sade: blocken fire hade vi bjudit nu har jag
och min kone gått i vila adfö. Snapsa! Ja aldrig, tiden
har jag varit med om en sådan bjudning, blutade handlarefrun
då hon talade om det för oss. Men bestämt var det en halsosom
lärdom för efter den betan började man så soneringom ino,
att det var bara på sin plats att bjuda gäster respekterade
värdfolkets önskemål i sådana sammanhang. Om vi säger,
att det här nye systemet, att komma till bjudning på utsatt
tid var helt genomförd för trehiodalet så kommer man
nog sanningen oräonast.

Så länge det var brukligt med gillen och mindre bjudningar i
hjemmen (det sistnämnda förkommer ännu) låg nog inte kläd-
frågan bara varit något problem varken för kvinnor eller män.
Erligt gammal tid i den här bygden brukade varje vuxen kvinna
skaffa sig en ny klänning våren och hösten, och fatter bara, den

skulle inte duga till "gillekläddning". Dessutom hade ju var och en sin särskilda "kyrbokläddning" att ta till vid begravnings- tillfällen. Vännen hade i regel en kyrkostass som sattes på öven vid gilleokklfjellen men dess emellan hängde den i garderoben. Men tänkte väl på, att det var nödvändigt att skaffa sig nya kläder, därför att man var bjuden till ett kalas hos släkt eller vänner. Detta blev emellertid annorlunda fram på trettiotalet då alla kalas i trakten skulle förläggas på hotell och pensionat i köpingen. Och med denna nya ordning var det också klädfrågan mer än en gång ett problem att lösa. Här var givetvis föddningarna på elegans större och man lyckade int att de passade att komma i en kläddning av föregående års mode. Det är nogklagt att det var juist detta med klädderna som var orsak att man i regel hade sedan vilja mot alle pensionatkalas den första tiden. Det hade ju vid samma tid (alltså på trettiotalet) också blivit på modernt med födelaskalas vid jänmar, det var även något nytt som ingen tidigare varit med om i denna trakt. Ett sådant kalas kunde bli aktuellt när som helst, och då

var det bara att ordna sig efter det nye skicket, vilket innebar, att både män och kvinnor började komplettera klädförrådet som aldrig tidigare. Men nu detta kan kallas nackdelar, så började man ändå så småningom inse, att den här förändringen likväl hade många fördelar med sig, både för värdfolk och gäster. Tänke sig att slippa ifrån allt besvär från det minsta till det största, det som hade kunnat tänkas. Och gästerna, de voro nu en gång för alla befriade från alla fördänsbesvär, och det måste ju också värderättas. Därför var den här reformen så helt genomförd i början av trettiotalet, att ingen kunde tänka sig en möjlighet att återgå till det gamla systemet då alla gillen större och mindre skulle försiggå hushållsvis.

Förning, med allt vad detta begrepp innebar, var ingen liten apparat att sätta i gång, så snart det var ett större gille i släkten eller i byn där man visade sig vara självständiga gäst. Först allra, måste man tänka ut något i matväg som kunde vara fördelaktigt för värdfolket, när både kaffebrod och efterrätter i stor utsträckning kompletterades med

förmågor från generösa gäster. Så länge det ännu var brukligt
med Svädagars gille skulle också förmången vara sammansatt
därefter. För de tre slags förmågor, var det alls inte vanligt att
en familj förärade värdskapet vid tex ett begravningsgille.
Ylidare skulle förmången i sin helhet vara rundlagt tilltagen
och av allra bästa kvalitet. Därför var husmor i allmänhet
inte främmande för, då för tiden, ty här var säkerligen både erfaren-
het och god vilja kombinerade. Eftersom nu var och en ville
göra sitt bästa och inte vika av från den gängse seden, kunde
det hända, att det blev flera exemplar av varje slag, men
nu var detta en så pass vanlig företeelse, att ingen fäste
sig vid om där stod tre-fyra "vedemåda" (ett gemensamt
uttryck för gröt, pudding och sötsak) uppräddade på bordet
på en gång. Man säger på, att det här var mat för "Mäns" och
för Britta också för den delen, för det var alltid tal om att
fruntimmern var mest "klumsam" (malfriska) då det var
gille och god mat. Sötsak och risgrynsgröt var alltid upplagt
på senfal, men för "grynakakan" (puddingen) användes

alltid förtäna kopparbunke. Tenfat och bunken var så
förvillande lika, så att hade inte ägarens namn varit inskrif-
tade på baksidan av desamma, kunde det blivit en
otterlig historia. Detta hade man emellertid försäkrat sig
för och det var ju bara på sin plats. Vi för väl tro, att var och
en av gästerna kände sitt grötfat eller bunke, där de stod
upprade på bordet och såg lättnad ut. Var säker på, att man
smeglade ditåt och undrade i vilken ordning ens egen förning
var placerad, ty därigenom kunde man räkna ut hur pass
värdig gäst man var. Blåblingarnas förning var som regel
framsett på första gillesdagen, och det var också dessa barn
som värdiga att skära desamma. Att man såg sådan ära i
att vara så värdig gäst att man blev bjuden att gå fram
först och skära alla förningsfat det har man tydliga bevis
på. Där kunde man ändligen alla få se vem som var den
förnämste gästen och det kunde somaka så fjärdigt, att veder-
börande röddes till himlen. Hälsant bar häls, och sanner är vi
mer och mindre även om det inte ligger så hjerta uttryck

över kucud. Alla förningar, antingen de hörde till efterrätter eller till kaffebordet (det var åtskilliga sådana också på ett gammaldags lördagssjulle) skulle de avsmakas och säkerligen diskuterade man kvaliteten ganska öppet. Enkelvis voro alla förningar välkomna, men det är frågan om, att de som hörde till kaffebordet voro allra mest värdesatta. Fram till fjögortalet var det mest brukligt med ostkransar, rundligh tillagnas, samt bakelser av olika slag. Dessa sistnämnda voro särskilt utsmyckade med ritade blomrankor och dylikt, allt för att göra det hela tilltalande och enligt tidens sed.

Men nu var tiden inne för ändringar på det här området, det passade inte längre att komma till kulan med hemlagad förning, nu var det bara lörter av olika slag som kunde komma i fråga, och för all del, det gick bra att vägrasig vid det nya systemet också, sedan bara någon kom sig för att börja och liksom byta med den gamla seden. Hur bekändt var det inte, bara att gå till Warkens och beställa en lörta på något konditori, så hade man alla

förärbingsbestyr underhöjda. Först ansågs då för tiden vara
en så förmåns förärbing, att man kunde komma oskemmares
till vilket stesgille som helat med bara ett slags förärbing.
Således hade man kommit en bit framåt genom sådana förenklade
former på detta område, och inverst inne var man säkerligen
bara lyckosam för reformen.

Vid denna tid ansågs det inte längre nödvändigt att frakta
förärbingen till gillesgården kvällen före gillesdagen, man kunde
o genesat bära en larkesk i handen och förära värdfolket
under tiden som gästerna samlades. Tidigare var det så, att
det här skulle förärbing till i stugumunden genom att skicka
in de olika förärbingar genom köksdörren, helst utan att dröffa
någon av värdfolket. Förärbingskärlen fingo vara kvar i gården
tills alla efterbetalat voro undanstötade. "Stesgille" ja det förärbing
åkerinsatser efter varje begravningsgille det kallades också
för "risegille". Det var ju vanligt då för tiden, att man
strödde hackat granris på vägen där lekflåden gick förbi
och vid alla hus där man gjort sig besvär att strö, skulle

husenar bjödes ned på "risegillet". Fastän den här sammankomsten
och i betecknades med gille gjorde den knappast skäl för en
sådan beteckning, ty i de flesta fall varskades inget annat
än kaffe och kakor. I regel, var man mindre tillfreds av
den här gilletypen, ty mer än en gång hördes orden det här
uttrycket: "vi har varit dit och slickat källrikarna". Vår det
var väl förlätligt om det började tryta i förråden så här
på tredje dagen, då de första gästerna hade burit hem stora
knäcken kakor från de egentliga gilledagarna.

Medan det är tal om olika slags gillen så vill jag själv här
vara med om och sett på närs till, skulle jag väl också
nämna "slättegille". I den här trakten var det brukligt att
en och annan gång ställa till med slättegille, under höstkörden
och man bjöd ett tiotal slättekackor och dito räpseror och
det hände, att dessa varo i stånd att klara av hela slättern
på det lilla stället (det var ju endast på småställe man tillämpade
denne metoden) på några timmar, en vacker höstlag. Efter slutet
arbete tog gillet vid, som i stort sett var likt alla andra

gillen med god mat och gemytligt samskärn. Likväl skilde
sig slättergillet från andra gillen på så sätt, att dessa ungdomar
ville vara tillsammans och leka ringlek eller dylikt (dans förekom
aldrig) en god skund från på kvällen, vilket väl ingen hade något
emot. Andra arbetsgillen, har även förekommit i våra bygder
men eftersom de tillhört en så långt tillbaka beräknad tid
är det inte numera möjligt, att återge några detaljer härifrån.
För minnens jag mig, att de gamla talade om sammankomster
med beteckning gille: såsom "spinnegille, binnegille och bryde-
gille", samtliga i syfte, att få hjälp med arbete. I äldre tid kunde
alla kvinnor spinna, och detta var en daglig syssla i hemmen under
vinterstid men det kunde hända, att det blev tillfälliga behov av
mera ull- linsgarv än vad man själv var i stånd att prestera
då var det bara att sätta i gång med ett spinnegille, och bjuda
några drickliga "spinneställningar" så satte de hjulet i gång
och det var så snart ett "gohället" var i stugan. Likaså
arbetsgille gjorde männen då de inte orkade att binda så många
vårskedar som upphöjpare ville ha. Detta kallades för "binnegille".

och samma sammankomster voro inte alla ovanliga här i "ske-
böjden" (älvskedbygden) berättade de gamle. Bryts kåren, var en
del af i hantilverkeringen, som tydligen föredro arbetskraft, och de
hade man den utvägen att göra gille och till detta var visst karlar
och fruntimmer lika berättigade, och så får vi väl säga för givet att
stämmningen var god och gemytlig över på "brydegille".

Det är alltså gillen av olika slag som här noterats och nu är
det bara att tillägga, att allt har gått så skickligt och ordentligt till
väga i alla sådana sammanhang, att vi här inte vore nog fullkomliga.
Vid riksligt, har här aldrig förekommit spritdrycker av något slag vid gilles-
tillfällen och det må väl också vara en god sak.

Så länge det ännu var brukligt att källa köles i hemmen var det
alltid vanligt att värdens älskade dystered, och gick fram till bordet
och bad Guds välsigna onaden, innan någon av gästerna bjöds fram.
Detta var inte bara en vacker sed, utan har säkerligen haft sin stora
betydelse. Här skulle jag vilja instämma i vad det står på de gamle
väggbordarna, som förekomma så allmänt för, här i bygden.

På Guds välsignelse beror allt!